

жавното устройство на новата славянобългарска държава, подсилват тежненията към декоративно и монументално изкуство от източен (ирански) тип, с което те са били запознати още в своята прародина⁴.

През цялата епоха на Първото българско царство влиянието на Близкия Изток, Иран, Месопотамия, Сирия, Палестина и Мала Азия, чието изкуство е било по-близко до разбиранията и до самата художествена практика на прабългари и славяни, е особено явно. Техниката на градежа и самите постройки на новообразуваната двуетнична българска държава са наистина внушителни⁵, както и първите образци на монументалната скулптура: Мадарският конник, статуята на лъв от Плиска и др. Различни от съвременните им византийски паметници са и първите писмени паметници на ханската канцелария – каменните български надписи, писани с гръцки букви на гръцки или на прабългарски език⁶. Изкуството на ранната българска държава се различава от съвременното ѝ изкуство на Цариград, където основен строителен материал е тухлата и където императорите иконоборци налагат една безфигурна, чисто декоративна стенна украса⁷. За съжаление от този ранен период на българското изкуство няма запазени паметници на живописата, нито сигурни данни за тяхното съществуване.

Приемането на християнството от Византия утвърждава за обединените в новата държава славяни и прабългари придобивките от досега с византийската култура на Балканите (а и преди това – в техните първи поселения) и приобщава веднъж завинаги българската средновековна култура към източнокристиянската културна общност, която в областта на изкуствата по-късно ще бъде белязана от т. нар. „византийски стил“. За да избегнем ненужни спорове, налага се веднага да уточним това понятие.

Византийската империя, включила в пределите си почти всички римски провинции на Близкия Изток – Иран, Месопотамия, Сирия, Палестина, Египет, както и голяма част от Южна Италия, черпи с пълни шепи от богатото културно и художествено наследство на всичките тези земи. От една страна, там са големите елинистични центрове, като Антиохия, Александрия и др., а, от друга, това са просъществувалите още дълго местни художествени традиции, наследени от древните народи на Близкия Изток⁸. В тези части на Византийската империя се изгражда и новата християнска иконография, тъй като те са арена на събитията както от библейския, така и от евангелския разказ⁹. Т. нар. „византийски стил“ се оформя едва през втората половина на Х в. като синтез на тази огромна многоетнична култура с новата християнска религия. Този факт е от огромно значение за тогавашното развитие на нашата страна, защото Византия, наследница на най-богатите антични култури и пряко – на почти универсалната по обхват Римска империя, е носител на най-високата култура в ранното европейско Средновековие. Именно тук продължават да се изучават произведенията на античните поети и философи¹⁰, а изкуството на елинистичната епоха е непосредствен извор, от който византийските майстори ще черпят образци и вдъхновение до самия край на Византийската империя. Всичко това обуславя и един дълбоко хуманистичен елемент – пиетет към човешката личност, към нейните чувства и качества, който винаги е налице (наистина в различна степен през отделните периоди) във византийската култура и изкуство и който оставя своя силен отпечатък върху културата и изкуството на българската държава.

Трябва да отбележим, че докато предхристиянският период на българската държава съвпада повече или по-малко с иконоборската епоха в развоя на византийското изкуство, официалното покръстване на българите се извършва около 20 години след окончателната победа на иконопочитателите. Иконоборството, ограничило привилегиите и поземлените владения на манастирите, от една страна, внася във византийското изкуство черти със светски характер, а, от друга, обогатява орнаментиката с нови заемки от Изтока¹¹. За съжаление при развите се ожесточени борби между иконоборци и иконопочитатели са били напълно унищожени редица паметници от изкуството на предиконоборската, а впоследствие – и на иконоборската епоха. Същевременно обаче в споровете около иконоборството се избистря християнската догматика и в края на IX в. византийското изкуство започва да се опира върху определени правила – канони за тематиката и разпределението на стенописната украса по стените на църковните сгради и идейно-естетически възгледи, които отговарят на идеалите на новоутвърдената централна власт и на претенциите на Византия за универсална свещена империя, за втори Рим.

Възстановяването на иконопочитанието във Византия, придружено от победа над арабите, върви едновременно с утвърждаването на императорската власт и на специфичните за тази част на Европа феодални отношения. Този факт, както и предхождащите го събития обуславят една неравномерност и разнородност в изкуството от вто-